

УДК 378.937

Віктор Мозговий

ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ЦІЛІСНОГО ОПЕРАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ РЕЖИСУРИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЇ

У статті обґрунтовано функціональну сутність цілісного операційного комплексу режисури педагогічної дії. На основі освітньо-педагогічного прогнозу проведено аналіз основних компонентів цілісного операційного комплексу методики підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії. Акцентовано увагу на змістовому та функціональному блоках цілісного операційного комплексу як висхідних позиціях формування узагальненої орієнтації режисерсько-педагогічних дій майбутніх учителів.

Ключові слова: *режисура педагогічної дії, цілісний операційний комплекс, підготовка майбутніх учителів.*

Поширення передових педагогічних ідей у сучасному освітньому середовищі потребує у першу чергу реального осмислення педагогічною спільнотою функціональної значимості запропонованої інновації. Результативність такого осмислення суттєво залежить від доступного теоретичного обґрунтування висхідних положень висуненої педагогічної ідеї. Розробляючи проблему підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії нами було запропонована ідея розв'язання досліджуваного процесу за допомогою певного операційного комплексу. У контексті розробки методики підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії вказана інновація набула визначення – цілісний операційний комплекс режисури педагогічної дії.

Режисура педагогічної дії як феномен сучасної педагогічної освіти перебуває на стадії теоретичного обґрунтування та практичної перевірки. Теоретико-методичну базу дослідження становлять роботи вітчизняних і зарубіжних науковців, що досліджують проблему синтезу театрального і педагогічного мистецтва. Так театральньо-педагогічній практиці підготовки майбутніх учителів присвячено роботи В. Ц. Абрамяна, В. М. Букатова, О. С. Булатової, Л. Г. Дубини, О. П. Єршової, І. А. Зязюна, О. М. Князева, Л. І. Лимаренко, С. О. Швидкої та ін.

Однак підготовка майбутніх учителів до режисури педагогічної дії у контексті цілісного операційного комплексу до сьогодні в педагогічній практиці не розглядалась.

Метою статті є обґрунтування функціональної сутності цілісного

операційного комплексу режисури педагогічної дії у контексті професійної підготовки майбутніх учителів.

Вивчаючи функціональні особливості режисури педагогічної дії, ми переконались у доцільності розробки відповідного цілісного операційного комплексу, опанування яким сприятиме налагодженню майбутніми учителями педагогічної взаємодії у реалізації завдань навчально-виховного процесу. Процес розробки такого комплексу передбачав вирішення двох основних завдань, а саме: а) визначення компонентів цілісного операційного комплексу; б) встановлення результативності визначених компонентів у вирішенні педагогічних задач реального навчально-виховного процесу. Для реалізації визначених завдань нами було застосовано освітньо-педагогічний прогноз за багатоаспектним характером відображення об'єкта. За визначенням Ю. П. Сурміна, вказаний тип прогнозу «...відображає кілька аспектів, сторін прогнозу» [1, с. 152].

Для більш результативної реалізації процесу прогнозування досліджуваного явища нами було розроблено змістово-функціональну структуру цілісного операційного комплексу підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії, зображену на рис. 1. Відповідно до розробленої структури прогнозуванню підлягали змістовий і функціональний блоки.

Теоретично обґрунтовуючи структурні компоненти досліджуваного явища, ми визначили їх змістове наповнення, яке в подальших наукових пошуках отримало практичну означеність компонентів цілісного операційного комплексу режисури педагогічної дії. Відтак, змістовий блок досліджуваного нами цілісного операційного комплексу становлять: засоби, способи, методи та форми режисури педагогічної дії. Визначивши першим компонентом змістового блоку цілісного операційного комплексу засоби режисури педагогічної дії, ми зорієтували основний акцент у процесах викладання й учіння на формування знань про прикладну основу досліджуваного явища.

Запропоновані засоби режисури педагогічної дії, до яких належать педагогічно доцільний вчинок, педагогічне спілкування, педагогічний простір, навчальний елемент, темпоритм педагогічної дії, у контексті практичної діяльності майбутніх учителів прогнозуються нами як динамічні елементи цілісного операційного комплексу. Використання їх у практиці режисури педагогічної дії залежатиме від авторського бачення та задуму майбутніх учителів. Осмислення функціональних можливостей засобів режисури педагогічної дії суттєво збагатить практичний і методичний досвід майбутніх учителів у різних професійних аспектах.

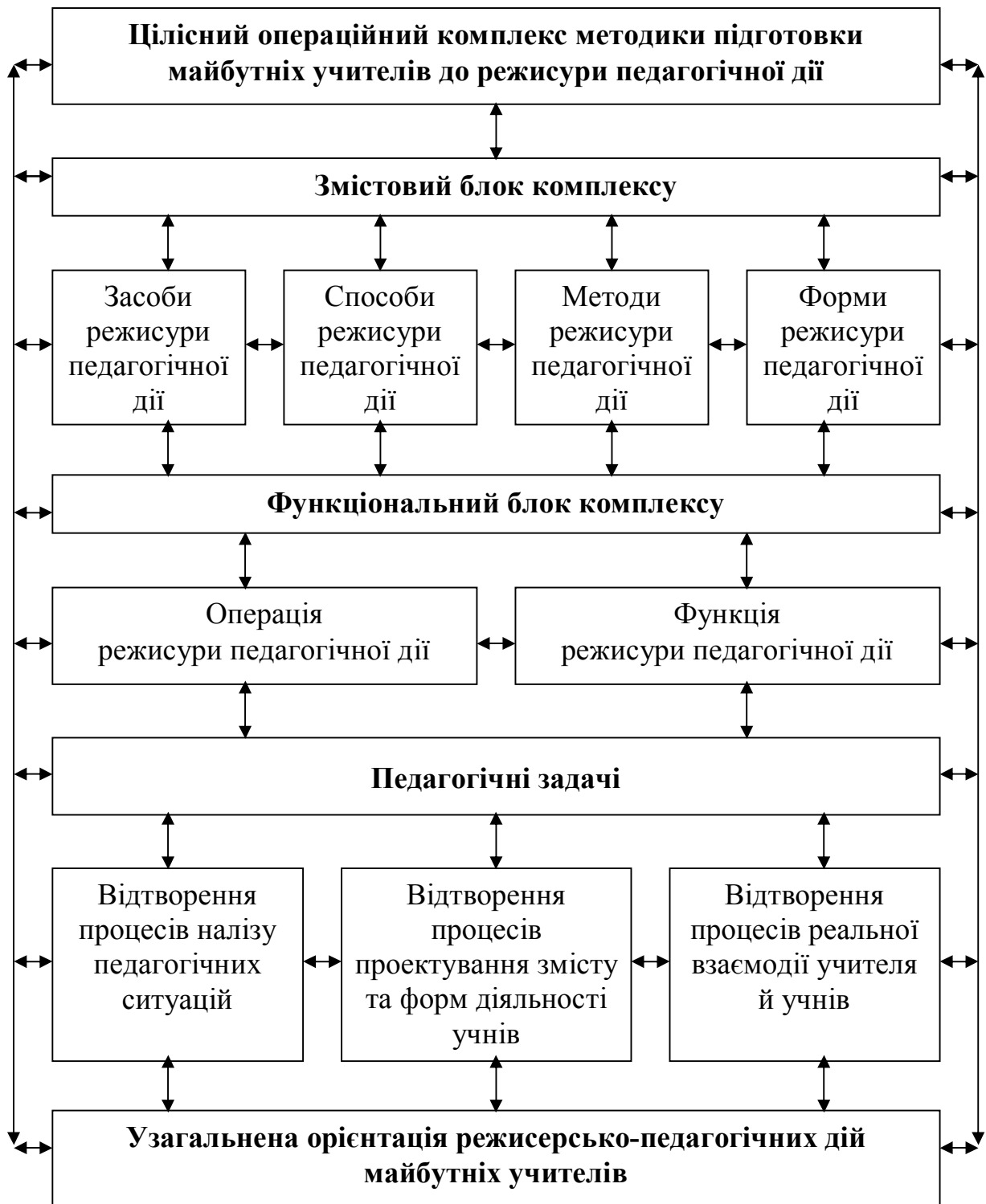

Рис. 1 Змістово-функціональна структура цілісного операційного комплексу методики підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії

Не менш цікавою є функція, передбачена в способах режисури педагогічної дії. У контексті методики підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії вони мають подвійну ознаку: перша є компонентом цілісного операційного комплексу; друга є характерними

способами оволодіння цілісним операційним комплексом. Враховуючи заявлену функціональність, звертаємо увагу саме на другу ознаку. Характерність реалізації способів режисури педагогічної дії у контексті оволодіння майбутніми вчителями цілісним операційним комплексом висуває перед викладачем певні творчі завдання. Від уміння побудови та вирішення цих завдань за допомогою педагогічного артистизму, педагогічної імпровізації і педагогічної інтриги залежатиме ефективність як процесу викладання, так і в подальшому процесу учіння.

Тотожна ситуація стосується методів і форм режисури педагогічної дії. Використання як навчального і методичного матеріалів педагогічної композиції, педагогічної драматизації і педагогічної гри за нашими прогнозами суттєво наблизить майбутніх учителів до розуміння функціональних можливостей запропонованих методів режисури педагогічної дії у реальних педагогічних умовах. Щодо функціональних можливостей форм режисури педагогічної дії зазначимо, що саме їх використання прогнозовано урізноманітнить звичні для системи вищої освіти методичні підходи до проведення практичних і семінарських занять. Професійна діяльність майбутнього учителя усіляко повинна бути орієнтована на реальні умови роботи – у формі уроку, виховного чи позакласного заходу. За рахунок форм режисури педагогічної дії, до яких належать педагогічний етюд, педагогічна ситуація та урок у соціо-ігровому стилі, ми сподіваємося вводити майбутніх учителів як у часові рамки, так і в відповідні функціональні етапи уроку, виховного, позакласного заходів.

Наведена послідовність компонентів змістового блоку операційного комплексу методики підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії не є ситуативним рішенням. Вона відображає певну логіку функціональності цілісного операційного комплексу, що базується на дидактичному принципі «Від загального до конкретного».

Продовжуючи реалізацію освітньо-педагогічного прогнозу перейдемо до розгляду функціонального блоку цілісного операційного комплексу підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії. До функціонального блоку комплексу належать операція, функція режисури педагогічної дії та відповідні педагогічні задачі, що можуть бути вирішені за їх допомогою. Щодо функціональної сутності операції і функції режисури педагогічної дії зазначимо, що розгляд цілісного операційного комплексу підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії неможливий без аналізу їх методичної значущості.

У контексті методичної значущості операція і функція режисури педагогічної дії є основоположними елементами реалізації цілісного операційного комплексу. Завдяки їх дієвості та практичній функціональності можлива вибудова та режисура педагогічної дії з урахуванням усіх потенційних можливостей компонентів змістового блоку. Наявність навичок і розвиненість умінь у майбутніх учителів використовувати на

практиці вищевказані елементи режисури педагогічної суттєво підвищать рівень їх педагогічної майстерності.

Поряд із цим слід також звернути увагу ще на одну функціонально-значущу особливість операції і функції режисури педагогічної дії, а саме: практичну підпорядкованість педагогічним задачам. Розгляд педагогічних задач у контексті цілісного операційного комплексу є однією з умов методики, що передбачає у перспективі формування узагальненої орієнтації майбутніх учителів у режисерсько-педагогічних діях.

Розпочнемо аналіз із відтворення процесів аналізу педагогічних ситуацій майбутніми вчителями на основі навчально-педагогічних задач. Сутність проектування педагогічних ситуацій полягає у побудові викладачем уявних ситуацій, які у контексті практичної підготовки майбутніх учителів сприятимуть випрацюванню ними найбільш доцільної поведінки, певних управлінських рішень, вибору та реалізації педагогічних вчинків у реальних умовах навчально-виховного процесу. Маючи значні напрацювання у цьому напрямі, педагогічна наука тривалий час невпевнено використовувала термін «режисура». Хоча слід наголосити саме на тому, що завдяки уявній побудові (режисурі) дій учнів, учителя, адміністрації школи, представників батьківської громади як у часи радянської педагогіки, так і в сучасній практиці здійснюється процес аналізу педагогічних ситуацій.

Наведені факти щодо значущості умінь і навичок майбутніх учителів аналізувати педагогічні ситуації підтверджують доцільність використання у педагогічній практиці операції та функції режисури педагогічної дії. Саме завдяки цим функціональним елементам цілісного операційного комплексу підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії у контексті нашого дослідження процесу викладання й учіння отримали обґрунтований інструментарій для вирішення відповідних практичних завдань. Таким чином, можемо зробити висновок, що побудова (викладачем) і вирішення (студентами – майбутніми вчителями) педагогічних ситуацій будуть мати більшу варіативність за умови свідомого використання у вказаних процесах елементів режисури педагогічної дії.

Не менш значущою є функціональність режисури педагогічної дії у контексті відтворення майбутніми вчителями процесів проектування змісту та форм діяльності учнів. Враховуючи особливості навчально-виховного процесу, майбутні учителі повинні бути готові вирішувати конкретні педагогічні задачі предметно-практичного характеру. Саме у межах уроку, виховного чи позакласного заходу виникають такі завдання. До того ж слід зазначити, що для вчителя – це основні форми роботи, а відтак, уміння та навички, пов'язані з вирішенням предметно-практичних задач формуватимуть авторську педагогічну систему, яка в подальшому може стати проявом педагогічної майстерності.

Слід зазначити, що розпочинаючи роботу над дослідженням

проблеми підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії, одне з першочергових завдань було сформовано саме із запитів практики щодо вирішення задач предметно-практичного характеру. Функціональність операції та функції режисури педагогічної дії у взаємозв'язку з відповідними компонентами досліджуваного явища створює належні умови та відкриває нові можливості для майбутніх учителів у предметно-практичній дії. Існування у педагогічній теорії та практиці таких понять, як «режисура уроку», «сценарій уроку», «драматургія уроку» підтверджують доцільність розробки проблеми підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії, формуючи у подальшому відповідну наукову площину для практичної реалізації отриманих напрацювань. Розвиток умінь майбутніми вчителями у процесі професійної підготовки вирішувати педагогічні задачі предметно-практичного характеру спонукатиме до більш швидкої їх адаптації до реальних педагогічних умов. А здатність уміло проектувати, режисувати власні педагогічні дії перетворить навчальне заняття, виховний чи позакласний захід на дієву форму педагогічної взаємодії, у якій визначенні завдання реалізовуватимуться спільно з учнями.

Отже, передбачаючи перспективність використання елементів режисури педагогічної дії у вирішенні педагогічних задач предметно-практичного характеру можемо з упевненістю стверджувати про доцільність введення відповідних практичних завдань у практику підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності.

Щодо педагогічних задач орієнтованих на відтворення процесів реальної взаємодії учителя та учнів зазначимо, що вказаний напрям має значний об'єм напрацювань як вітчизняних так і зарубіжних науковців. Проте слід звернути увагу на обмеженість матеріалів, що стосуються сформованості у майбутніх учителів умінь і навичок реалізації педагогічних ініціатив як засобу налагодження взаємодії учителя і учнів. У контексті нашого дослідження визначений аспект пропонуємо розглянути з позиції функціонального блоку цілісного операційного комплексу методики підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії.

Взаємозв'язок режисури педагогічної дії і педагогічної ініціативи очевидний. У кожного із зазначених феноменів спільна природа зародження – творчий імпульс (інсайт) особистості. До того ж слід звернути увагу на той факт, що такий імпульс може виникати не тільки в учителя як у генератора основних ідей і підходів до процесу навчання. Такий імпульс може виникати і в учнів. Однак з цієї позиції він може бути реалізований тільки за умови їх взаємодії з учителем. Для сталого розвитку такої взаємодії потрібні відповідні засоби, способи, методи та форми, за допомогою яких учитель і учень переконуються у значущості один для одного реалізованих дій.

Формування у майбутніх учителів умінь і навичок вирішувати

педагогічні задачі на основі налагодження взаємодії учителя й учнів буде мати значно більшу результативність за умови використання елементів режисури педагогічної дії. У свою чергу, режисура педагогічної дії без усвідомлених майбутніми вчителями полікомпонентності ситуацій педагогічних ініціатив буде реалізовуватись однобічно – без взаємодії з учнями.

Отже, проведений прогноз функціональності цілісного операційного комплексу методики підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії надав можливість обґрунтувати результативність методичних і практичних позицій досліджуваного явища у контексті професійної підготовки педагогічних кадрів. Спрямованість цілісного операційного комплексу на формування узагальненої орієнтації режисерсько-педагогічних дій у майбутніх учителів дозволила визначити послідовність реалізації етапів методики: 1) опанування компонентами режисури педагогічної дії; 2) оволодіння навичками операції режисури педагогічної дії та розвиток умінь реалізовувати функцію режисури педагогічної дії.

Перспективи подальших наукових досліджень ми пов'язуємо з розробкою відповідних критеріально-оцінних показників оволодіння майбутніми вчителями цілісним операційним комплексом режисури педагогічної дії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого: підручник для науковця / Юрій Петрович Сурмін. – К. : Навчально-методичний центр «Консорціум з удосконалення менеджмент – освіти в Україні», 2006. – 302 с.